

A SZÉKELYFÖLDI FIATALOK MÉDIAFOGYASZTÁSI SZOKÁSAI OTTHON ÉS AZ ISKOLÁBAN

Kínálatok és választások. A média hatása a gyermekekre és fiatalokra

Szerkesztette: Biró A. Zoltán – Bodó Julianna,

Státus Kiadó, Csíkszereda, 2018

A Sapientia EMTE Csíkszeredai Karán működő A média hatása a gyermekekre és fiatalokra kutatócsoport, amely a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat Magyar Egyesület támogatásával 2011-ben indult, a székelyföldi fiatalok körében méri a média különböző hatásait. A programsorozat elemzői legutóbbi kötetükben – *Kínálatok és választások* – arra keresték a választ, hogy a székelyföldi térségben a gyermekek és fiatalok milyen tájékozódási/azonosulási felületeket vesznek igénybe a rendelkezésükre álló digitális médiakörnyezetből, milyen szerepmegosztás mutatható ki a különféle nyelvhasználatok (magyar, román, angol) és médiaközegek között. Ugyanakkor a kötetben helyet kapott több olyan tanulmány, esetelemzés, amely a kutatási program korábban indított moduljaihoz kapcsolódva a szülők és a pedagógusok viszonyulásainak mintázatait elemzi.

2018-ban, a Státus Kiadó gondozásában megjelent kötet három nagy fejezetre osztható, az első a *Digitális felületek és tartalmak*, a második a *Megoldások és modellek*, míg az utolsó a *Közelítések* címet kapta. Az első, a kötet felét kitevő fejezet a székelyföldi, erdélyi középiskolások médiahasználati szokásait, digitális térben használt nyelvezetét méri fel, miközben támpontokat is kínál a média és internet szocializációs szerepének elemzéséhez is. A fejezet emellett foglalkozik a szülők médiához köthető viszonyulásával is, és a digitális kompetenciák székelyföldi hasznosíthatóságával. A második fejezetben IKT eszközöket oktatásban használó pedagógusokkal készített interjúk feldolgozásai olvashatóak, míg a harmadik fejezet az oktatásban használt digitális eszközök támogatottságát, kialakulását vizsgálja. A fejezeteket részletes, tömör bevezető előzi meg, amelyben a szerzők a digitális eszközök (székelyföldi) fejlődését mutatják be, azt, hogy hogyan vált a digitális tér önálló, komplex társadalmi térré, önálló szocializációs közeggé, amely más szocializációs közegeket is átsző.

Részletek a Bevezetőből

A kötet szerkesztői szerint (Biró A. Zoltán és Bodó Julianna¹) a digitális felületek tartalmi kínálata egyre inkább bővül, és az IKT eszközök, kiváltképp az okostelefonok, amelyek rohamos iramban fejlődnek és terjednek a felhasználók között, szinte állandó, folytonos hozzáférést biztosítanak az embereknek ezekhez a tartalmakhoz.

A médiatartalmak legdinamikusabb, leginkább sokrétű felhasználói csoportját a fiatalok alkotják, az aktív felhasználói kör életkori határa pedig egyre inkább lejjebb és lejjebb tolódik. A fiatalok és gyermekek IKT eszközhasználatára naponta több órányi időintervallumra terjed ki, s míg régen az asztali számítógépen lehetett mérni vagy becsülni a használat mértékét, az okostelefonok világában erre már nincs lehetőség. Mivel a gyermekek, fiatalok egyre több időt töltenek, akár felügyeletlenül, a digitális térben, ez meghatározó szocializációs közeggé vált számukra – a média, nemcsak mint önálló szocializációs közeg létezik, az elterjedt IKT eszközhasználat révén más közegek elengedhetetlen elemévé is vált –, egy olyan közeggé, amelynek hatásai, folyamatai átláthatatlanok.

A kutatókat, pedagógusokat, szülőket régóta foglalkoztatja már a média gyermekekre gyakorolt hatása. Eddig a média kínálta veszélyekre esett a fókusz, amely a gyermekek médiától való eltiltását, mint lehetséges felügyeleti módot hozta magával. Ma már azonban el kell fogadni, hogy a digitális tér is egy társadalmi tér, amely majdnem olyan összetett, mint a valóságos társadalmi tér. A digitális tér önálló környezetként jelenik meg és információk sorát biztosítja a belépők számára, a médiának vannak többé-kevésbé önállósult közösségi terei is, amelynek saját szereplői, eseményei, jellemzői, ideológiái stb. vannak. A digitális tér, mint társadalmi tér pedig lényegesen kibővíti a szocializációs lehetőségeket és folyamatokat, ezzel pedig megnő a befolyásolhatóság esélye, de kitágul a kapcsolatépítési és cselekvési lehetőségek tárháza is. Tehát a digitális tér gazdagsága és a sokfélesége általában pozitív megítélést kap, viszont azt is fontos körüljárni, hogy ezek a lehetőségek a gyerekek és a fiatalok vonatkozásában az egyén, a csoport és egy térségi populáció szintjén milyen szocializációs hatásokban konkretizálódnak, állítják a kötet szerkesztői.

¹ Mindketten a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Csíkszeredai Karának oktatói. Biró A. Zoltán emellett A média hatása a gyermekekre és fiatalokra kutatócsoport szakmai irányítója is.

Digitális felületek és tartalmak

A magyarországi médiatartalmak székelyföldi elterjedését vizsgálta Biró A. Zoltán és Sárosi-Blága Ágnes, eredményeiket a *Magyarországi médiák és médiatartalmak használata székelyföldi általános iskolások körében* című tanulmányukban közzétették. A magyarországi médiafelületek elterjedését 6. és 7. osztályosok körében mérték, az adatfelvételhez pedig kérdőíves módszert használtak. A tanulmányban elsősorban a témakör társadalomtörténetének néhány aspektusát ismertetik a szerzők – a székelyföldiek magyarországi médiumokhoz való hozzáférése az 1989 előtti és utáni időszakban, a magyarországi média fokozott begyűrűzése a térségben az elmúlt 10–15 évben és ennek hatásai a fiatalokra, idősekre, illetve a családi médiafogyasztási gyakorlatra –, majd a magyarországi médiafelületekhez (televízió, internet, rádió és nyomtatott sajtó) és műsorokhoz való viszonyulást dolgozzák fel, vázlatosan. A tanulmány emellett kitér az internet és a nyelvhasználat viszonyaira is, a román, magyar és angol nyelv alkalmazására ebben a közegben.

A nyelvhasználatról a kötetben Sárosi-Blága Ágnes önálló tanulmányban is foglalkozik, *Hová és hogyan kapcsolódunk? Székelyföldi tanulók nyelvhasználatának digitális térben* című munkájában. A szerző szerint ahhoz, hogy megértsük a média szocializációs hatásait, fel kell mérni a médiához kapcsolódó kommunikációs tevékenységeket is, amelynek számos, a fizikai és digitális világ kapcsolódási felületein jelentkező korlátja van, például a nyelvhasználat. A szerző az eddigi székelyföldi kutatásokra alapozva kijelenti: az eszközhasználat, főleg az okostelefon használatának aránya nőtt, a gyerekek IKT kompetenciái azonban nem fejlődnek hasonló iramban. Ez annak köszönhető, hogy többnyire autodidakta módon sajátítják el ezeket. Emellett Sárosi-Blága kiemeli a régióban lakók kisebbségi létből fakadó sajátos nyelvhasználatát, amely mentén elemezi a székelyföldi iskolások médiafogyasztási – közösségi média, televízió, videónézés, munkavállalás tervezése, zeneletöltés, chatelés, filmnézés stb. – szokásait. A tanulmány szerint a vizsgált célcsoport a magyar nyelvet részesíti előnyben internetes/média tevékenysége során. A románt elenyésző esetben alkalmazza, míg az angolt csak akkor használja, ha az információ, ami érdekli nem érhető el az anyanyelvén.

Sárosi-Blága Ágnes szocializációs szempontból is megközelíti a gyerekek médiafogyasztási szokásait a *Kiindulópontok a média és internet szocializációs szerepének elemzéséhez székelyföldi középiskolások körében* című tanulmányában. Sárosi-Blága írásában székelyföldi 10–11. osztályosok médiafelületekhez és eszközökhöz való viszonyulásmódját, valamint az internetes tevékenységhez és tartalmak-

hoz kapcsolódó, fontosabb preferenciáit járja körül. A szerző először listázza a kedvenc romániai, magyarországi vagy más országban sugárzott tévécsatornákat és tévéműsorokat, rádióműsorokat, majd különböző programok okostelefonon való alkalmazhatóságára kérdez rá (pl. Google Maps, YouTube). Ezt követően az internetezés és médiához köthető tevékenységek (zenekeresés, zenehallgatás, filmnézés, hobbi, játék, vásárlás, chateles stb.) során használt nyelvi preferenciákat méri fel. A tanulmány továbbá kitér arra is, mire használják a lekérdezett középiskolások a közösségi médiát – a szerző utóbbi kapcsán a szülők és nevelők szerepét emeli ki a fiatalok közösségi média használatában, hiszen a közösségi média fontos szocializációs térré lépett elő.

Biró A. Zoltán és Sárosi-Blága Ágnes a székelyföldi és magyarországi fiatalok médiafogyasztási szokásait is összehasonlította az *Azonosságok és különbségek. Magyarországi és erdélyi fiatalok médiahasználatára* című tanulmányában. A Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat már 1998 óta végez médiafogyasztási felméréseket a magyarországi hetedik és tizenegyedik osztályos diákok körében, a hasonló székelyföldi korcsoportot mérő csíkszeredai munkacsoport 2011-ben jött létre, akik 2017-ben egy egész Erdélyre kiterjedő adatfelvételt végeztek az adott két korcsoportban. Biró és Sárosi-Blága tanulmányukban a legfrissebb magyarországi és erdélyi adatokat vetik össze, a fókusz az eszközellátottság, eszközhasználat, iskolai internethasználat, biztonságok és veszélyek, a szülők szerepe és a szabadidő témakörökre helyezik tanulmányukban. Az összehasonlítás több érdekes aspektusra világít rá: például a globális trendeket követve, Magyarország jobban áll a biztonságos internethasználat terén, vagy, hogy a partiumi, közép-erdélyi fiatalok tévénézési szokásai jobban hasonlítanak a magyarországiakéhoz, mint a székelyföldieké.

Bodó Julianna *Büntetés és szülői rálátás a gyermekek otthoni internethasználatában* című tanulmányában arra hívja fel a figyelmet, hogy a hagyományos családi, alá-fölérendeltségi viszonyokra káros hatással van az, hogy a szülők és gyermekek eltérő IKT eszközhasználati kompetenciákkal rendelkeznek. A szerző szerint így nemcsak az eszközhasználatot kell vizsgálni, hanem azt a szocio-kulturális közeget is, amelyben az eszközhasználat zajlik, a családon belüli viszonyokat, kívülről érkező hatásokat, illetve azt a tényt, hogy a gyerekek nemcsak a családban, de az iskolában is sajátítanak el digitális kompetenciákat, s így az iskolai elvárás belép az otthonokba. A szerző székelyföldi szülőkkel készített interjút, a tanulmányban arra keresi a választ, hogy alanyai szükségesnek tartják-e a gyermek megbüntetését, ha az nem tartja be az otthoni internethasználati szokásokat, illetve azt vizsgálja, a szülők mennyire látják át gyermekük internethasználati szokásait. Az interjúk arra világí-

tanak rá, hogy az internethasználat olyan problémákat vet fel, amelyek a hagyományos családmódelben nehezen orvosolhatók, ugyanakkor a rálátás terén magas a gyermek-szülő kooperáció támogatottsága.

Biró A. Zoltán a *Szülők viszonyulása a digitális eszközök és tartalmak használatához vidéki térségben* című tanulmányában megerősíti Bodó Julianna azon állítását, hogy a digitális eszközök használata és az azok szülte problémák kezelése a hagyományos családmódelben nehézkes. Biró szerint a székelýföldi vidéki térségben az utasításra, ellenőrzésre, szankciókra épülő aszimmetrikus szülő-gyerek viszony a digitális térben nehezen működtethető, mert a szülő nem, vagy kis mértékben birtokolja az IKT kompetenciákat. A térségre ugyanakkor jellemző a kooperáció is a szülők és gyermekek között, viszont a szülők IKT-ismereteinek hiánya miatt erre sincs lehetőség. Mindezeket figyelembe véve Biró a térségben lakó szülőkkel készített interjúk alapján a szülőknek a digitális eszközök és tartalmak használatához való viszonyulását kívánja feltárni a gyerek otthoni tanulásának kontextusában. A tanulmányban az eszközhasználathoz kapcsolódó korlátokat listázza az elemző, zárásként pedig a helyzet javítására hoz javaslatokat.

Székelý Kinga Katalin *Digitális kompetenciák – térségi versenyképesség. Fiatalok IKT kompetenciáinak társadalmi hasznosulási lehetőségei* című tanulmányának bevezetőjében arra hívja fel a figyelmet, hogy a térségben nőtt az IKT eszközök használatának aránya, és az IKT tevékenységek köre is bővült a fiatalok körében, azonban ezeket a kompetenciákat a munkaerőpiacon nem tudják hasznosítani. Ez azzal magyarázható, hogy kevés az a szervezet, amely tudatosan alkalmazná az IKT eszközöket, mivel korlátoztak az emberek IKT kompetenciái. Mindez azonban a fiatalok munkahelyi integrációjának hátráltatásához vezet. A tanulmány ezek fényében a térségi fiatalok IKT kompetenciáinak felhasználásának lehetőségeit vizsgálja három témakörben (1) IKT kompetenciák és használati módok növekedése, (2) a fiatalok migrációs és munkamigrációs opciói, (3) térségi strukturális korlátok, amelyek gátolják a probléma térségi orvoslását, majd a jelzett problémakör kutatásával kapcsolatos témaköröket és eljárásokat veszi számba.

Megoldások, modellek

Szász Mária Magdolna *Az IKT-eszközök megnyitották a lehetőségeket* című munkájában Deák Magdolnával, a kézdivásárhelyi Bod Péter Tanítóképző magyar szakos oktatójával készített interjúját mutatja be, amely oktató már akkor alkalmazta a digitális eszközöket az oktatásban, amikor más pedagógusok csak a hagyományos

modelleket ismerték, használták. Az interjú szerint az oktatót mindig is vonzotta az innováció, ezért sem zárkózott el attól, hogy IKT eszközöket az oktatásban alkalmazza. A tanár a digitális és hagyományos eszközöket párhuzamosan alkalmazza az oktatásban, és nem zárkózik el attól sem, hogy a diákoktól kérjen segítséget az IKT eszközhasználatban, miközben arra törekszik, hogy a tanulóiból tudatos internet-felhasználókat faragjon.

Benedek Noémi „*Kétszer hatékonyabb...*” című tanulmányában a csíkszeredai Petőfi Sándor Általános iskola oktatójával, Lakatos Ildikóval készített interjút dolgozza fel. Lakatos Ildikó 25 éve tanít elemi osztályban, IKT eszközöket 15 éve használ az oktatásban, alkalmazni az oktatás minőségének javítása és a kihívás miatt kezdte el ezeket. Ma már minden tantárgyhoz használ digitális és hagyományos segédanyagot. Szerinte az IKT eszközöket csak az alapkompenciák kialakulása után érdemes használni kisiskolások körében, és a család szerepét is kiemeli ezek használatakor. Az interjúban az internethasználat pozitívumairól, de a negatívumokról is nyíltan beszél az oktató.

Gedő Judit a csíkszeredai Nagy Imre Általános Iskola oktatójával, B. Sz.-szel beszélgetett, az interjú feldolgozását „*Versenyhelyzetben vagyunk a Youtube-bal, a Discovery-vel...*” címmel közölte. A 13 éve oktatói pályán levő B. Sz. a kezdetektől fogva használja az IKT eszközöket munkájában, személyes indítatásból, általában három dologra, szemléltetésre, gyakorlásra és ellenőrzésre. A diákok többek között kis feladatok, prezentációk készítésére használhatják ezeket az eszközöket, míg a történelem szakos tanár a történelmi események szemléltetésére, helyszínek bejárására, kisfilmek, térképek kivetítésére, tesztelésre és ezek begyakorlására alkalmazza azokat. A tanár kiemelte: a gyerekek nem tudják megfelelően használni az internetet, eszközöket, ezért a tudatos használatukra is neveli őket. Az oktató beszélt a szülői hozzáállásról, az eszközhasználat korlátairól, de a terveiről is az interjúban.

A csíkszeredai Petőfi Sándor Általános Iskola földrajz szakos tanárnőjét, Péter Kingát Hátsek Kinga Mária kérdezte, az interjú tanulságai a „*Minden a Seterrával kezdődött*” című tanulmányban olvashatóak. Az oktató 2003-ban kezdte el az IKT eszközöket használni az oktatásban, a Seterra programmal tanította a tantárgyat. Az oktató a földrajz mellett évekig multimédia választható tantárgyat is oktatott, ekkor figyelte meg, hogy fiatalok, gyermekek csak a telefont, tabletet tudják használni, a számítógépet, és ezeken futó programokat nem ismerik. Véli, sok programot kellene még megtanulniuk a pedagógusoknak, de ezt gátolja, hogy az IKT eszközhasználat úgy a tanárok, mint a szülők körében egyelőre nem vált ki pozitív visszajelzéseket.

Mindehhez társul az a tény is, hogy az állam sem támogatja az IKT eszközhasználatát iránt nyitott tanárokat ebben a feladatban.

Kovács Judit Tünde *„Alkalmazkodni kell a gyerekek igényeihez...”* címmel Márkos Zsuzsa zenetanárnővel készített interjút foglalta össze. Az oktató már a legelső órán használt IKT eszközt, CD lejátszót, ma már laptopot, elektromos orgonát, telefont használ az oktatásban. A pedagógus az eszközhasználat buktatóiról beszélt, hogy az idősebb szülők, pedagógusok elzárkóznak az eszközök alkalmazásától, ugyanakkor a nem megfelelő technikai felszereltség és a szakmai képzések hiánya is gátolja ezek használatát.

Fülöp Ilona a parajdi Áprily Lajos Általános Iskola aligazgatóját, K. Máriát faggatta, a válaszokat a *„Tudjanak különbséget tenni a jó és rossz között”* című tanulmányban foglalta össze. Az interjúban az oktató elmeséli hogyan ismerkedett meg ő maga az IKT eszközökkel, amely tudást az iskolában is alkalmazott, de amely tudás aligazgatói tevékenységét is segíti. Az oktató szerint a tanterv lehetőséget biztosít az IKT eszközök oktatásban való alkalmazására, és érdemes külföldi példákat keresni ezek kihasználására. Az oktató a gyerekektől is tanul, viszont ő is meg kell tanítsa a diákokat a tudatos internethasználatra.

Balázs-Györfi Rita *„Abban kellene ezeknek a gyermekeknek segíteni, hogy a két világ között megtalálják a középutat”* című tanulmányában a Tófalvi Rozáliával, a Korondi Szakközépiskola oktatójával készített interjút összegzi. Tófalvi Rozália is alkalmaz IKT eszközöket munkájában, a szülőkkel, tanulókkal, kollegákkal való kapcsolattartásra, szemléltetésre, feladatmegoldásra. Az oktató képzésekre is jár, hogy fejlessze magát ezen a terén. A pedagógus az interjúban kiemeli: noha a tantervben szerepel az IKT eszközhasználat, ennek kihasználásához nem biztosít megfelelő keretet az állam, nincsenek segédanyagok, megfelelő eszközök stb. Szerinte az IKT eszközök fogadtatása a szülők, pedagógusok és diákok körében is vegyes, és legfőbb feladatnak azt tekinti, hogy a diákokat megtanítsák a digitális és valódi világban való tájékozódásra.

Kurkó Istvánnal, a csíkszentdomokosi Cserealji Iskola oktatójával is készült interjú, az *„Jóval több volt, mint számítógépes rajzverseny...”* címmel olvasható a kötetben. Az iskolában már a 2000-es évek elején elkezdték alkalmazni az IKT eszközöket, és azért, hogy elősegítsék a gyerekek tudatos számítógéphasználati szokásait, egy számítógépes rajzversenyt találtak ki, idézi fel az interjúban az oktató. A pedagógus szerint a versenyen különböző kompetenciákat tudtak összekötni a diákok, miközben különböző számítógépes programok használatára is nevelte az iskola és a környékbeli tanintézmények tanulóit. Az oktató szerint a programban

részt vevő diákok számos, később hasznosítható digitális kompetenciára tettek szert, a program megítélése a szülők körében is jó volt. Kurkó István szerint fontos lenne tanítani ezeket a kompetenciákat az iskolában, viszont ki kell alakítani egy egyensúlyt a diákok felkészültsége és a tanárok tudása között, a pedagógusok és a szakemberek pedig együtt kellene működjenek, hogy az eszközök használhatóak legyenek az oktatásban.

A fejezet főbb következtetéseiként levonhatjuk:

- 1) nincsenek kellőképp felszerelve a romániai iskolák IKT eszközökkel, a tanterv biztosítja ezek alkalmazását, viszont segédanyagokat, eszközöket, képzést nem biztosít,
- 2) a gyermekeket tudatos használatra kell nevelni, de nem szégyen, ha a tanárok tanulnak a diákoktól,
- 3) sok tanár, szülő, főleg az idősebbek, elzárkóznak az eszközök alkalmazásától az iskolában, de sokan közülük és főleg a diákok közül nyitott ezek oktatásbeli alkalmazására,
- 4) számos tanár ismer érdekes oktatási programokat, platformokat, és gyakran járnak képzésekre, nyitottak a további fejlődésre, fejlesztésre.

Közelítések

Páll Zelinda *Ambivalens vélemények a pedagógusok viszonyulásaiban* című tanulmányában a pedagógusok IKT eszközök iránti viszonyulásában fellelhető oppozíciókat tárta fel. Az elemzéshez a szerző 43 pedagógussal készült interjút használt, a vizsgálat során arra volt kíváncsi, milyen témák kapcsán alakulnak ki oppozíciók a pedagógusokban. A szerző szerint az oppozíciók az átalakult oktatói szerep megértéséhez járulnak hozzá, azt bizonyítják, hogy a pedagógusok értelmezni szeretnék a digitális eszközök teremtette, kihívásokkal teli világukat. Páll öt téma kapcsán (IKT eszközökhöz és intézményi ellátottsághoz, IKT eszközökhöz és digitális bennszülöttekhez, IKT eszközökhöz és a szülőkhöz, IKT eszközökhöz és pedagógusi szerephez, valamint IKT eszközökhöz és hagyományos módszerekhez kapcsolódó állítások) végzett elemzést, majd következtetésként levonja: az ellentmondások a bizonytalanságérzésre utalnak, arra, hogy az IKT eszközök oktatásban való alkalmazása még korántsem forrott ki Romániában.

Gedő Judit *Digitális eszközök és tartalmak az oktatásban – a korlátok szögéből* című tanulmányában azt járja körül, milyen korlátokkal szembesülnek az oktatók az IKT eszközök használata kapcsán. A szerző szerint a fejlett országokban,

ahol az iskolákat ellátták a megfelelő eszközökkel belső korlátok szabnak gátat ezek használatának, míg a fejlődő országokban külső határok akadályozzák a digitális eszközök használatát, mert ezekkel nem látja el az állam az iskolákat. Utóbbi országokban azonban a belső korlátok kisebbek, a pedagógusok nagyon motiváltak, annak ellenére, hogy se eszközeik, se megfelelő tudásunk nincs az IKT eszközök oktatásbeli használatában. Gedő a korlátokat három szinten (mikro/tanári, közép/intézmény és makró/oktatási rendszer) vizsgálta, az elemzéshez interjúkat készített két csíkszeredai iskola 13 oktatójával. Az elemzés szerint a leggyakrabban intézményi korlátokkal szembesülnek az oktatók, és ezekre is reagálnak a legaktívabban, viszont saját korlátjaikat és az oktatási rendszer szabta korlátokat szinte meg sem említik, nem is veszik észre/figyelembe.

Hátsek Kinga-Mária *A digitalizált oktatás kezdetei Romániában* című tanulmányában az IKT eszközök oktatásban való alkalmazásának kezdetét és nehézségeit mutatja be. A szerző a digitális tankönyvek hazai bevezetéséről, a pedagógusok digitális írástudásának hiányosságairól, és ezek pótlására tett erőfeszítésekről ír. Hátsek alaposan áttekinti a témában Romániában megjelent szakirodalmat, és annak fényében járja körül a digitalizált oktatás hazai kezdeteit.